

Utgivare: Humanistiska och teologiska fakulteterna, Lunds universitet

Text ©Lena Forsell och Anneli Jönsson, 2025

Denna text är licensierad under CC-BY, Erkännande. (Se fullständiga villkor: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv>) Enligt licensen får verket spridas och bearbetas utan att tillstånd behövs, men verkets upphovsperson måste anges.

Om inget annat anges, omfattas inte bilder och foton av denna licens. Användning av dessa kräver tillstånd från respektive upphovsrättsinnehavare.

DOI: 10.37852/oblu.343.c772

Connecting Teachers – Changing from Within. Proceedings from the 2024 Lund University Conference on Teaching and Learning

ISBN: 978-91-90055-50-2

Att stärka sjuksköterskestudenters kunskap om omvårdnad: En utbildningsstrategi

Lena Forsell och Anneli Jönsson

Institutionen för hälsovetenskaper

Abstract:

In nursing education, the divide between theory and practice often results in cognitive dissonance, where students struggle to connect academic content with clinical reality. At Lund University, we are addressing this challenge by integrating *Fundamentals of Care* (FoC) as a program-wide theoretical framework in the Bachelor of Science in Nursing programme. FoC, with its three core dimensions – the relationship, integration of care, and the context of care – provides a shared conceptual model that supports both educators and students in understanding and applying the essence of nursing.

Grounded in constructivist pedagogy and case-based learning, our strategy aims to foster deep learning, critical thinking, and professional identity formation. This paper presents our rationale for implementing FoC, the educational methods used, and the preliminary outcomes from student and faculty development activities. We argue that this approach not only clarifies the role of nursing in theory and practice but also has broader relevance for other professional education programs seeking to create coherence between learning objectives, teaching activities, and assessment.

Inledning

”Omvårdnad är bara teorier – i praktiken handlar det mest om att dela mediciner.”

Så uttrycker sig flera sjuksköterskestudenter vid programmets slut. Trots att omvårdnad är sjuksköterskans kärnuppgift, upplevs ämnet ofta som teoretiskt frånkopplat det praktiska arbetet. Denna upplevda klyfta mellan teori och praktik är ett återkommande tema i utvärderingar och skapar frustration och osäkerhet hos studenterna.

Många professionsutbildningar, såsom läkarutbildningen (Cruess et al., 2014) och juristutbildningen (Gibbons, 2019), beskriver utmaningar i att stärka studenternas professionella identitet. En svårighet är att teoretisk kunskap och praktisk erfarenhet inte alltid hänger samman i studentens lärande, vilket kan leda till osäkerhet hos studenten kring den egna professionella rollen. Barnett (2009) argumenterar för att högre utbildning inte enbart bör handla om att veta (*knowing*), utan också om att utveckla ett sätt att vara (*becoming*) – att formas som professionell genom lärande. Utifrån detta perspektiv blir det avgörande att utbildningen erbjuder en pedagogisk struktur där teori, praktik och professionsvärden integreras, för att möjliggöra studentens övergång från att "veta" till att "vara".

I detta bidrag beskriver vi hur sjuksköterskeutbildningen vid Lunds universitet (LU) arbetar för att minska denna klyfta genom att implementera ett teoretiskt ramverk, Fundamentals of Care (FoC), som en strategi för att skapa pedagogisk sammanhållning, stärka ämnesidentitet och minska glappet mellan teori och praktik. Erfarenheterna från detta arbete kan överföras till andra professionsutbildningar med liknande utmaningar, till exempel inom lärar-, socionom- och ingenjörsutbildningar.

När den teoretiska och den praktiska utbildningen inte stämmer överens kan förvirring och frustration uppstå hos studenten – *kognitiv dissonans* (Wolrath Söderberg, 2017). *Kognitiv dissonans* inom lärande uppstår när studenter konfronteras med ny kunskap som motsäger deras tidigare föreställningar, vilket skapar en inre konflikt (Festinger, 1962). För att hantera den *kognitiva dissonansen* kan studenterna omvärdera sin förståelse (ackommodation), försöka anpassa informationen till sin befintliga kunskap (assimilation) eller avvisa den (Festinger, 1962). Om utbildningen i stället fokuserar på *kognitiv kongruens* kan det främja djupinriktat lärande och professionell utveckling genom att använda språk, begrepp och förklaringar som studenterna kan förstå och relatera till (Pettersen, 2008). Lärare kan använda strategier som utmanande frågor, problembaserat lärande och reflektioner för att stimulera kritiskt tänkande och integrering av ny kunskap.

Sjuksköterskeutbildningen

Sjuksköterskeprogrammet är 180hp och leder till en yrkesexamen innefattande sjuksköterskeexamen samt en kandidatexamen inom huvudområdet omvårdnad. Studierna omfattar förutom teori även klinisk utbildning (43 veckor) inklusive verksamhetsförlagd utbildning (40 veckor) och förberedande färdighetsträning och

uppföljning (3 veckor). Verksamhetsförlagd utbildning sker inom såväl öppna som slutna vårdformer, inom somatisk såväl som psykiatrisk vård och vård i hemmet.

Sjuksköterskans primära ansvarsområde är omvårdnad, vilket omfattar både det patientnära arbetet och det vetenskapliga kunskapsområdet. Enligt kompetensbeskrivningen för legitimerade sjuksköterskor ska sjuksköterskan ha den nödvändiga kompetensen för att leda, genomföra och utveckla omvårdnaden. Sjuksköterskan har ett självständigt ansvar för beslut som syftar till att stärka individens möjligheter att förbättra, upprätthålla eller återfå sin hälsa, hantera hälsoproblem, sjukdom eller funktionsnedsättning och uppnå bästa möjliga välbefinnande och livskvalitet genom hela livet, inklusive i livets slutskede. Vidare ska sjuksköterskan besitta kunskap inom medicinsk vetenskap och beteendevetenskap av relevans för patientens omvårdnad samt ha en förståelse för hållbar utveckling inom hälso- och sjukvården (Svensk sjuksköterskeförening, 2024).

Fundamentals of care (FoC)

Det är inte bara på sjuksköterskeprogrammet vid LU som studenter har svårt att definiera omvårdnad. Internationell forskning har visat att det under flera decennier funnits en klyfta mellan hur omvårdnadsforskning, utbildning och kliniskt verksamma sjuksköterskor definierar omvårdnad. Därför utformade en internationell forskargrupp ramverket FoC med syfte att skapa en gemensam förståelse av vad omvårdnad innebär (Kitson et al., 2010).

FoC är ett teoretiskt ramverk som kan stödja studenternas och sjuksköterskornas förståelse för omvårdnadens kärna samt dess tillämpning i såväl teoretiska som praktiska moment (Kitson, 2018). FoC består av tre dimensioner: vårdrelationen, vårdbehovet och vårdkontexten. Vårdrelationen är den centrala och inbegriper mötet mellan sjuksköterska och patient. Vårdbehov innebär att sjuksköterskan ska identifiera och tillgodose patientens fysiska- och psykosociala behov. Vårdkontexten omfattar bland annat organisation, lagar & författningar samt personalresurser (Muntlin & Jangland, 2020). FoC har som mål att säkerställa att omvårdnad praktiseras personcentrerat, tryggt och säkert oavsett patientens tillstånd (Kitson, 2018).

För att tydliggöra sjuksköterskans ansvar för omvårdnaden har FoC börjat implementeras inom olika vårdkontexter, till exempel inom kirurgisk vård, akutsjukvård, psykiatrisk vård och kommunal hemsjukvård (Lindhart Damsgaard et al., 2021; Muntlin & Jangland, 2020). Som ett led i att stärka sjuksköterskans profession

har FoC integrerats i sjuksköterskeutbildningar i delar av Sverige (Muntlin & Jangland, 2020) men även internationellt i bland annat Australien (Feo et al, 2018) och Danmark (Voldbjerg et al., 2018).

Att integrera ramverket FoC i sjuksköterskeprogrammet vid LU syftar till att tydliggöra omvårdnadens kärna, stärka studenternas kritiska förhållningssätt och betona betydelsen av evidensbaserad vård. Detta är i linje med examensmålen för sjuksköterskeutbildningen, där det bland annat anges att studenten ska ha kunskap om omvårdnadens vetenskapliga grund och förmåga att kritiskt granska information (Högskoleförordningen, 1993). Ur ett bredare utbildningsperspektiv visar detta hur ett gemensamt teoretiskt ramverk kan bidra till en sammanhållen pedagogisk struktur, där lärandemål, undervisning och bedömning är konstruktivt länkade (Biggs & Tang, 2011). En sådan struktur kan främja professionsidentitet, vetenskaplig förankring och progression genom hela utbildningsprogrammet – något som är relevant inte bara inom vårdutbildningar, utan också i andra professionsinriktade akademiska sammanhang (Cruess et al., 2014; Gibbons, 2019)

Studentcentrerat lärande och konstruktivism

Enligt medicinska fakultetens pedagogiska handlingsplan (2023 – 2024) ska det pedagogiska förhållningssättet vara baserat på studentcentrerat lärande. På sjuksköterskeprogrammet tenderar undervisningen i nuläget att huvudsakligen vara lärarcentrerad, där fokus ligger på att läraren förmedlar kunskap om omvårdnad till studenterna. Denna form av undervisning innebär ofta en envägskommunikation, vilket riskerar att begränsa studenternas aktiva engagemang i läroprocessen. Följden kan bli att studenter tillämpar ett mer ytinriktat lärande, där inläringen blir fragmentarisk och svår att omsätta i praktiskt handlande (Elmgren & Henriksson, 2015, s. 20 - 21; Pettersen, 2008). En sådan fragmentarisk lärstrategi ger begränsat utrymme för djupinriktat lärande, och risken finns att studenterna upplever kognitiv dissonans – det vill säga en konflikt mellan teoretisk kunskap och praktisk tillämpning (Elmgren & Henriksson, 2015, s. 20 - 21; Festinger, 1962; Pettersen, 2008). Studentcentrerat lärande ger möjlighet till ett djupinriktat lärande. Studenterna får möjlighet att koppla ny kunskap till tidigare kunskap och erfarenheter och får därmed möjlighet att integrera kunskapen till en helhet (Säljö, 2000).

Konstruktivism innebär att vi tillägnar oss och etablerar kunskap genom våra egna erfarenheter och i interaktion med lärandematerial, begrepp och teorier. Lärandet är en

kontinuerlig process där nya kunskapsstrukturer bygger vidare på och relateras till tidigare kunskap. Kort sagt innebär konstruktivism att kunskap formas genom subjektiva tolkningar av verkligheten (Pettersen, 2008). Konstruktivismen betonar att kunskap inte överförs, utan konstrueras genom att studenter reflekterar över och kopplar ny information till tidigare erfarenheter (Vygotsky, 1978). Konstruktivism är en pedagogisk teori som har ett studentcentrerat lärande i fokus. Enligt konstruktivism sker lärandet såväl kollektivt som individuellt då studenterna konstruerar delad kunskap och förståelse genom sitt arbete i sociala relationer (Kaufman, 2018; Säljö, 2000).

Från teori till praktik – FoC som pedagogiskt stöd i sjuksköterskeprogrammet

Att använda ett ramverk i undervisningen kan erbjuda ett stöd till både studenter, lärare och kliniska handledare för att reflektera över och analysera olika aspekter av en situation (Kaufman, 2018). FoC är ett ramverk som kan användas för att förstå och förklara komplexa fenomen eller problem inom omvårdnad. Då vi just nu omarbetar sjuksköterskeprogrammet i Lund ska vi implementera FoC i samtliga kursplaner. Voldbjerg et al., (2018) uppmärksammar att det ur ett lärandeperspektiv är viktigt att utbildnings- och kursplaner har tydliga lärandemål för vad studenterna ska förstå och kunna tillämpa inom omvårdnad. Detta kommer vi att ha i beaktande under arbetet med kursplaner inför den omarbetning vi står inför på sjuksköterskeprogrammet i Lund.

Nedanstående pedagogiska metoder kan användas för att främja ett konstruktivistiskt lärande i undervisningen (Kaufman, 2018, egen översättning).

- Skapa utrymme för diskussion, även under föreläsningar, genom att ställa öppna frågor och ge studenter tid att resonera och svara.
- Stimulera ett kritiskt förhållningssätt genom att uppmuntra reflektion och analys.
- Utmana studenter med uppgifter som kräver problemlösning och självständigt tänkande, samtidigt som läraren finns tillgänglig som stöd.
- Främja samarbete och aktivt deltagande i gruppbaseade lärandeaktiviteter.
- Integrera *peer-learning*, även i teoretiska moment, för att stärka studenternas lärande genom ömsesidig kunskapsdelning.
- Använd verktyg för att stödja och utveckla kollaborativt lärande.

- Etablera kamratbedömning som en del av lärprocessen för att stärka studenternas analytiska och reflekterande förmåga.

Casemetodik är en pedagogisk metod som harmoniserar väl med konstruktivistisk teori.

I casemetodik spelar diskussion en central roll när studenter tillsammans resonerar kring olika lösningar och perspektiv på ett fall. Öppna frågor och tid för reflektion stärker förståelsen och fördjupar lärandet. På sjuksköterskeprogrammet vid LU har beslut tagits att casemetodik är den förespråkade pedagogiska metoden för studentcentrerat lärande. Casemetodik kan vara ett idealiskt sätt för studenterna att integrera teoretisk kunskap med praktisk kunskap (Biggs & Tang, 2011, s. 163). Casemetodiken har sin grund i det problembaserade lärandet och syftar till att utveckla studenternas förmåga att analysera, argumentera samt öka deras empati och förståelse för andras perspektiv och handlingar i olika situationer. Metoden utgår från en verklighetsnära situation med syftet att överbrygga gapet mellan teori och praktik. Fokus ligger på analys och reflektion snarare än på att nå ett specifikt slutresultat, och problemen som presenteras saknar entydigt rätta eller felaktiga svar (Egidius, 1999). Casemetodik där FoC är i fokus har använts med gott resultat i andra sjuksköterskeutbildningar för att belysa den komplexitet som sjuksköterskestudenter kan ställas inför (Voldbjerg et al., 2019).

Det är av stor vikt att läraren besitter fördjupade kunskaper om FoC och kan vägleda studenterna i att utveckla reflekterade resonemang kring omvårdnad. En studie av Voldbjerg et al. (2019), genomförd vid ett danskt lärosäte, syftade till att undersöka hur sjuksköterskestudenter uppfattar och tillämpar de begreppsliga grunderna i FoC inom ramen för casemetodik. Studien hade även som mål att identifiera faktorer som påverkar studenternas förståelse och användning av ramverket. Resultaten visade att en aktivt närvarande lärare spelar en central roll för studenternas lärande, särskilt genom att kontinuerligt påminna, vägleda och uppmuntra dem att använda FoC. Vidare framkom att studenterna upplevde osäkerhet när lärare använde varierande termer och begrepp för att beskriva samma innehåll, vilket ledde till kognitiv dissonans. För att främja en gemensam förståelse och underlätta tillämpningen av FoC framhåller författarna vikten av att undervisande lärare använder ett gemensamt språk och en konsekvent terminologi – något som främjar kognitiv kongruens och därmed studenternas möjligheter att utveckla ett sammanhängande kunskapsramverk (Voldbjerg et al., 2019).

För att säkerställa en enhetlig förståelse av begrepp och terminologi inom FoC anordnade vi under vårterminen 2024 bokcirkclar för lärare. Samtliga examinatorer och kursansvariga inom programmet fick tillgång till den kursbok (Muntlin & Jangland, 2020) som även ska användas av studenterna. Utöver att diskutera FoC är det kursledningarnas ansvar att identifiera hur ramverket kan integreras i respektive kurs och på så sätt stärka dess relevans i utbildningen.

FoC är inte enbart ett teoretiskt ramverk för undervisning, utan studentens tillämpning av det under den verksamhetsförlagda utbildningen är avgörande för hens professionella identitet. Kliniska handledare behöver också ha tillräckliga kunskaper om FoC för att kunna vägleda och bedöma studenterna utifrån ramverkets tre dimensioner: vårdrelationen, vårdbehovet och vårdkontexten. Först när både studenter och handledare har en gemensam förståelse för FoC kan ramverket effektivt integreras i den kliniska handledningen och bidra till en mer personcentrerad vård.

För att studentens teoretiska kunskaper ska kunna omsättas i klinisk praxis krävs strukturerad reflektion av studenten och kontinuerlig återkoppling från handledaren. FoC kan fungera som ett stöd för att utveckla studentens reflektion kring sjuksköterskans profession och ansvar samt patientens behov (Knutsen Brandeggen et al., 2024). Samtalet mellan student och handledare kan exempelvis utgå från frågor såsom:

- Vilka är patientens omvårdnadsbehov?
- Hur kan du som sjuksköterska etablera en vårdrelation med patienten?

Reflektion och avslutning

Att stärka sjuksköterskestudenters kunskap om omvårdnad kräver en genomtänkt utbildningsstrategi där teori och praktik samspelar på ett sätt som gör omvårdnad begripligt och tillämpbart för studenten. Implementeringen av FoC i sjuksköterskeutbildningen vid LU är ett steg mot att skapa en tydligare koppling mellan ämnet omvårdnad, omvårdnadsforskning, undervisning och den kliniska verksamheten. Ett ramverk kan fungera för att tydliggöra normer inom en profession och stödja studentens utveckling mot en professionell identitet (Barnett, 2009).

För att åstadkomma detta behöver vi anamma ett studentcentrerat lärande där konstruktivism

fungerar som en pedagogisk grund. Genom casemetodik kan studenter arbeta med autentiska fall där de får analysera, reflektera och fatta beslut i komplexa vårdssituationer. Detta syftar till att stärka inte bara deras kliniska resonemang utan också deras professionella identitet. Samtidigt är det avgörande att både lärare och kliniska handledare använder en gemensam terminologi och ett sammanhållet teoretiskt ramverk. Tidigare studier har visat att sjuksköterskestudenter kan uppleva kognitiv dissonans när de möter olika tolkningar av omvårdnadsbegrepp (Voldbjerg et al., 2019). Genom att skapa en språklig och begreppsmässig kongruens i undervisningen kan vi underlätta studenternas lärande och göra omvårdnadens innebörd tydligare.

Implementeringen av FoC och casemetodik kräver en förändring i både undervisningsstrategier och utbildningskultur. Studenter som ges möjlighet att reflektera över patientens vårdbehov, vårdrelationen och vårdkontexten utvecklar ett mer holistiskt synsätt på omvårdnad. Genom att skapa en lärandemiljö där reflektion, kritiskt tänkande och aktivt deltagande uppmuntras, kan vi bättre rusta framtidens sjuksköterskor för den komplexa vårdverkligheten. I slutändan handlar det om att stärka omvårdnadens kärna, att ge personcentrerad, säker och evidensbaserad vård. För att lyckas med detta måste vi fortsätta att utveckla våra pedagogiska metoder och säkerställa att omvårdnad inte bara är ett teoretiskt begrepp, utan en levande praktik som genomsyrar hela sjuksköterskeutbildningen.

Erfarenheterna från vårt arbete med att integrera FoC i undervisningen visar hur ett tydligt teoretiskt ramverk kan skapa struktur och mening i studenternas lärande – inte bara inom vårdutbildningar, utan potentiellt även i andra professionsutbildningar där praktikinära kunskap ska integreras med vetenskaplig förankring.

Referenser

- Barnett, R. (2009). Knowing and becoming in the higher education curriculum. *Studies in higher education*, 34 (4), 429-440.
- Biggs, J.B. & Tang, C.S. (2011). *Teaching for quality learning at university: what the student does*. (4., [rev.] ed.). Open University Press.
- Cruess, R. L., Cruess, S. R., Boudreau, J. D., Snell, L., & Steinert, Y. (2014). Reframing medical education to support professional identity formation. *Academic Medicine*, 89 (11), 1446-1451.
- Egidius, H. (1999). *PBL och casemetodik: hur man gör och varför*. Studentlitteratur.
- Elmgren, M. & Henriksson, A. (2015). *Universitetspedagogik*. Studentlitteratur.

- Feo, R., Donnelly, F., Frensham, L., Conroy, T., & Kitson, A. (2018). Embedding fundamental care in the pre-registration nursing curriculum: Results from a pilot study. *Nurse Education in Practice*, 31, 20-28. DOI: [10.1016/j.nepr.2018.04.008](https://doi.org/10.1016/j.nepr.2018.04.008)
- Festinger, L. (1962). *A Theory of Cognitive Dissonance*. Stanford University Press.
- Gibbons, J. (2019). How is reflection “framed” for legal professional identity? Using Bernstein and Leering to understand the potential for reflection in our curriculum as written, experienced and assessed. *The Law Teacher*, 53 (4), 401-415.
- Högskoleförordningen (SFS 1993:100). Utbildningsdepartementet.
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/hogskoleforordning-1993100_sfs-1993-100/
- Kaufman, DM. (2018) Teaching and learning in medical education: How theory can inform practice. I Swanwick, T., Forrest, K. & O’Brien, BC (ed.). *Understanding medical education: evidence, theory, and practice*.
- Kitson, A. L. (2018). The Fundamentals of Care Framework as a Point-of-Care Nursing Theory. *Nursing Research*, 67 (2), 99–107.
- Kitson, A., Conroy, T., Wengstrom, Y., Profetto-McGrath, J., & Robertson-Malt, S. (2010). Scholarly paper: Defining the fundamentals of care. *International journal of nursing practice*, 16 (4), 423-434.
- Knutsen Brandeggen, T., Lode, K., Bakken, J., Rossavik, B., Örstavik Hollund, E., & Bjerga, GH. (2024). Slik brukte vi fundametals of care til å veilede sykepleierstudenter. *Sykepleien*, publicerad 15.03.2024.
- Lindhart Damsgaard, T., Grønkjaer, M., & Poulsen, I. (Red.). (2021). *Fundamentals of care: Klinik, ledelse, uddannelse og forskning*. (1 uppl). Munksgaard.
- Muntlin, Å. & Jangland, E. (red.) (2020). *Fundamentals of care: klinisk tillämpning av ett teoretiskt ramverk för omvårdnad*. (1 uppl.). Studentlitteratur.
- Pettersen, R.C. (2008). *Kvalitetslärande i högre utbildning: introduktion till problem- och praktikbaserad didaktik*. (1 uppl.) Studentlitteratur.
- Svensk sjuksköterskeförening. (2024). *Kompetensbeskrivning för legitimerad sjuksköterska*.
<https://swenurse.se/download/18.63d77b1e18bf5c2bfaa40841/1701244747726/Kompetensbeskrivning%20legitimerad%20sjuksköterska%202024.pdf>
- Säljö, R. (2000). *Lärande i praktiken: ett sociokulturellt perspektiv*. Prisma
- Voldbjerg, S. L., Laugesen, B., Bahnsen, I. B., Jørgensen, L., Sørensen, I. M., Grønkjaer, M., & Sørensen, E. E. (2018). Integrating the fundamentals of care framework in baccalaureate nursing education: An example from a nursing school in Denmark. *Journal of clinical nursing*, 27 (11-12), 2506–2515.
<https://doi.org/10.1111/jocn.14354>
- Voldbjerg, S. L., Lyng Larsen, K., Nielsen, G., & Laugesen, B. (2019). Exploring nursing students’ use of the Fundamentals of Care framework in case-based work. *Journal of Clinical Nursing*, 29 (11-12), 1968–1980.

- Wolrath Söderberg, M. (2017). Kritisk självreflektion i komplexa frågor: Att hjälpa studenterna att ta makten över sitt tänkande. *Högre utbildning*, 7 (2), 77-90.
- Vygotsky, L.S. (1978). *Mind in society: the development of higher psychological processes*. Cambridge, Mass. Harvard U.P